Rapporten All-Archeo bvba 758

Archeologienota
Herentals – Nieuwstraat

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Temse
2018

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2018/12.807/121

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 4
2 Verslag resultaten bureauonderzoek 5
2.1 Administratieve gegevens 5
2.2 Archeologische voorkennis 7
2.3 Onderzoeksopdracht 7
2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden 7
2.3.2 Beschrijving geplande werken 8
2.3.3 Werkwijze 12
2.4 Assessmentrapport 12
2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied 12
2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied 19
2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader 25
2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese 31
2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek 32
3 Samenvatting 33
4 Bibliografie 34
4.1 Publicaties 34
4.2 Websites 34
5 Bijlagen 35
5.1 Archeologische periodes 35

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen binnen een archeologische zone liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,[1] zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het gaat om de archeologische zone Historische stadskern van Herentals. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.[2]

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

[1] https://geo.onroerenderfgoed.be
[2] https://geo.onroerenderfgoed.be

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018J216

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Herentals, Herentals, Blijdenberg 9/Nieuwstraat 74 en 76, Blijdenberg/Nieuwstraat

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 182386, 207836
- 182389, 207812
- 182367, 207794
- 182353, 207829

Kadastraal plan:

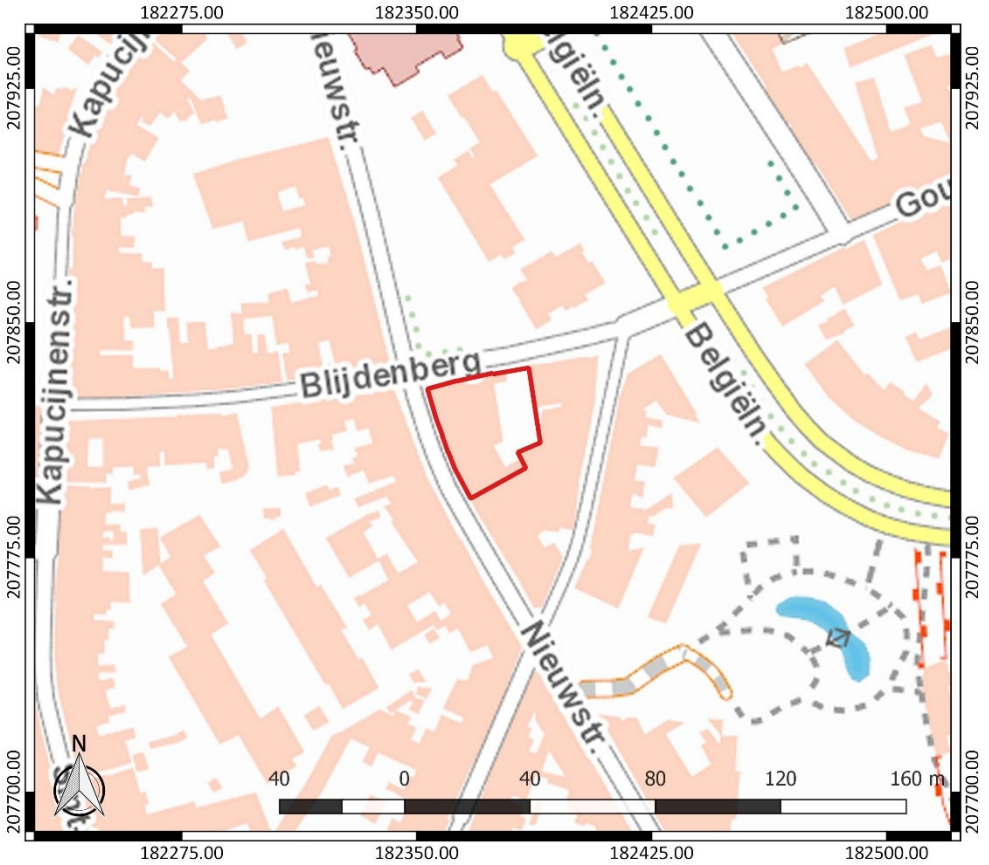

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Herentals, Afdeling 1, sectie F, nummers 181m[7], 181w[6], 181x[6] en 181z[6]

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 982 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (https://www.dov.vlaanderen.be)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 31/10/2018 – 12/11/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, middeleeuwen, nieuwe tijd, historische stadskern, akkerland

Verstoorde zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend. Onder de panden aan de Nieuwstraat bevindt zich een kelder, over een breedte van ca. 10 m. De precieze diepte is niet gekend.

Figuur 3: Verstoringenkaart met aanduiding van de bestaande bebouwing (oranje) en verhardingen (blauw) binnen het onderzoeksgebied (rood). Onderkaart: GRB (www.geopunt.be)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal de nieuwbouw van een meergezinswoning met ondergrondse parkeergarage gerealiseerd worden (Figuur 4). Daarvoor wordt de bestaande bebouwing in het onderzoeksgebied gesloopt. De nieuwbouw zal uit 28 appartementen bestaan. Aan de noordzijde, ter hoogte van Blijdenberg, worden 13 woongelegenheden voorzien. In het noordwesten, op de hoek van de Blijdenberg en de Nieuwstraat, komen drie woningen en aan de westzijde, langs de Nieuwstraat, worden nog eens 12 appartementen ingericht. Tussen de woningen in het noorden en het noordwesten komt een overdekte passerelle. Het volledige terrein wordt onderkelderd.

Aan de Blijdenberg 9 bevindt zich het burgerhuis “Rue Neuve” dat opgenomen is in de inventaris van bouwkundig erfgoed.[3] De voorgevel (aan de zijde van de Nieuwstraat) wordt behouden binnen het nieuwe concept. Deze gevel zal ontdaan worden van niet-authentieke toevoegingen en gerestaureerd worden. De zijgevel (aan de zijde van Blijdenberg), die in een slechte bouwfysische toestand verkeert, zal gereconstrueerd worden. Deze gevel krijgt hedendaagse toevoegingen van metalen uitkragende boxen met raampartijen en terrassen.

In het noordwesten van de nieuwbouw wordt een lift gebouwd. In het noordoosten en het zuidwesten worden ingangen en trappenkernen gepland. De nieuwbouw zal vier verdiepingen tellen en ruimte bieden voor 84 inwoners. Elke woning wordt voorzien van een buitenruimte of terras. Verder komt er een collectief dakterras (28 m²) boven het noordwestelijke deel van de nieuwbouw.

De footprint van de nieuwbouw bedraagt 745,4 m² en het bebouwingspercentage van het terrein komt op 76 %. Een zone van 229,3 m² wordt niet bebouwd. Daar wordt onder meer een collectieve groenzone van 180 m² gepland (Figuur 5). De groenzone biedt ruimte voor een eventuele moestuin, speeltuigen, picknickbanken en zitmogelijkheden. De tuinzone is bereikbaar via twee paden in betonnen klinkers, een in het noorden en een in het zuiden van het onderzoeksgebied.

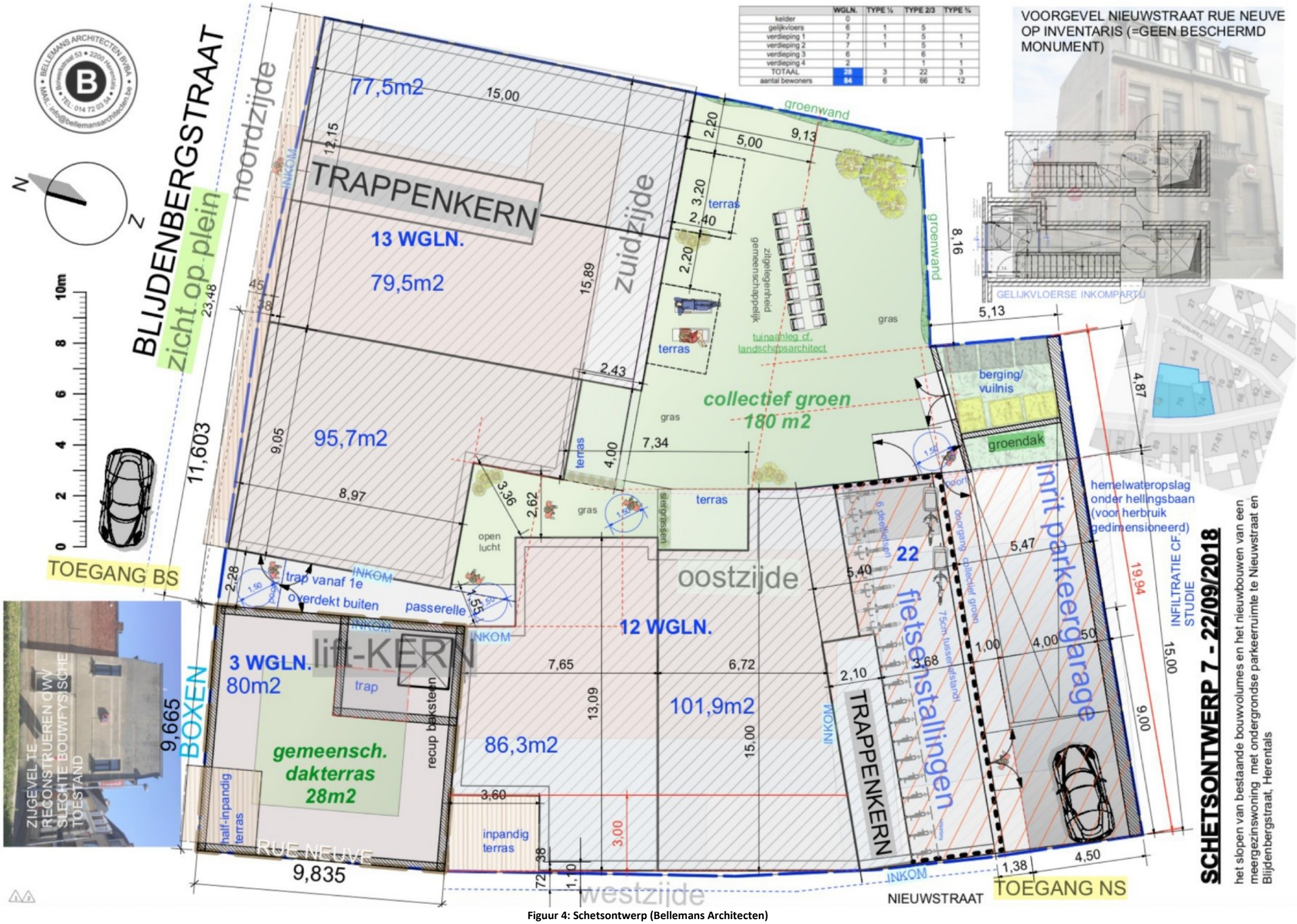
Centraal binnen de groenzone wordt een plein in kiezelstenen aangelegd. Daarrond worden lage en middelhoge beplantingen en bladhoudende massieven aangeplant. In het zuidoosten worden klimplanten voorzien. In het noorden en het westen van de groenzone worden terrassen in betontegels aangelegd. Ook worden enkele betonnen stapstenen voorzien tussen de terrassen en het kiezelplein.

Ten zuiden van de nieuwbouw, ter hoogte van de Nieuwstraat 74, wordt een hellende inrit naar de ondergrondse parkeergarage gepland. Aansluitend wordt een afvalberging geplaatst. Ten noorden van de inrit wordt een fietsenstalling voor 22 fietsen voorzien. Ondergronds wordt ook nog een fietsenstalling voor 44 fietsen ingericht, die bereikbaar is via een fietsenlift en de helligbaan en zich in het noordwesten van de kelder bevindt. Verder is er ondergronds plaats voor 22 parkeerplaatsen, meterlokalen, technische ruimten en bergingen (Figuur 6). De nieuwe kelder kent een diepte van ca. 3 m.

De afvoer van regenwater verloopt via een regenwaterput van 60.000 liter, die zich onder de hellingbaan van de ondergrondse parking zal bevinden. Het fecaal water wordt afgevoerd via een septic tank van 20.000 liter, in het zuidwesten van de kelder.

Een snede van de ontworpen bebouwing is momenteel nog niet beschikbaar.

[3] Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Burgerhuis [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47126 (geraadpleegd op 2 november 2018)

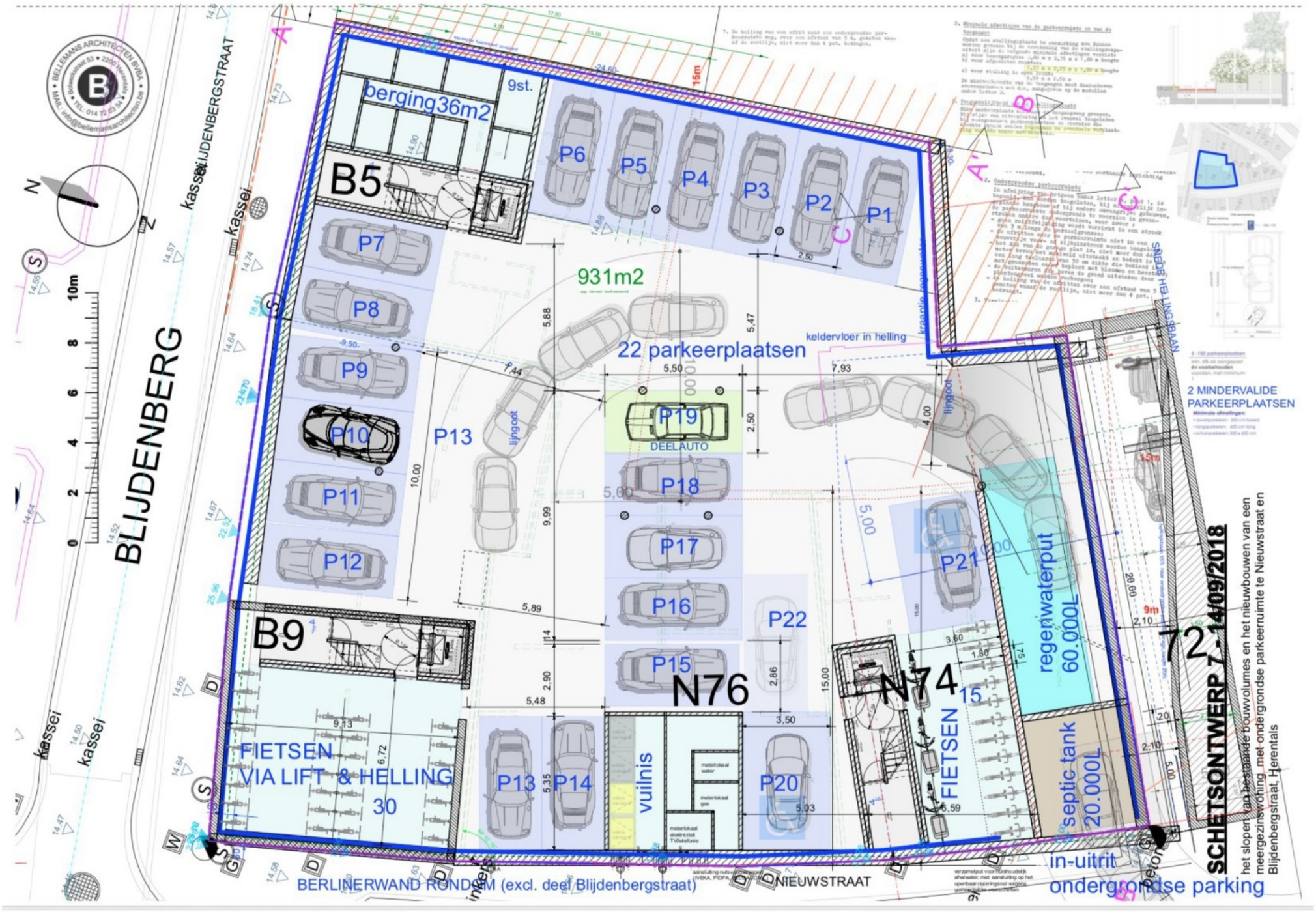

	WGLN.	TYPE ½	TYPE 2/3	TYPE ¾
kelder	0			
gelijkvloers	6	1	5	
verdieping 1	7	1	5	1
verdieping 2	7	1	5	1
verdieping 3	6		6	
verdieping 4	2		1	1
TOTAAL	28	3	22	3
aantal bewoners	84	6	66	12

Figuur 4: Schetsontwerp (Bellemans Architecten)

Figuur 5: Ontwerp landschapstuin (Avantgarden)

Figuur 6: Schetsontwerp ondergrondse parking (Bellemans Architecten)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een hoge densiteit aan bebouwing in het verleden en vooral een lange geschiedenis van bebouwing kent. Daarom heeft het bureauonderzoek als bijkomend doel de evolutie van de historische bebouwing te kennen.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is gegeorefereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de plattegrond van de stad Herentals door Jacob van Deventer (1550-1565), de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), het primitief kadaster (1830-1834) en de Atlas der Buurtwegen (1841) worden vier momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

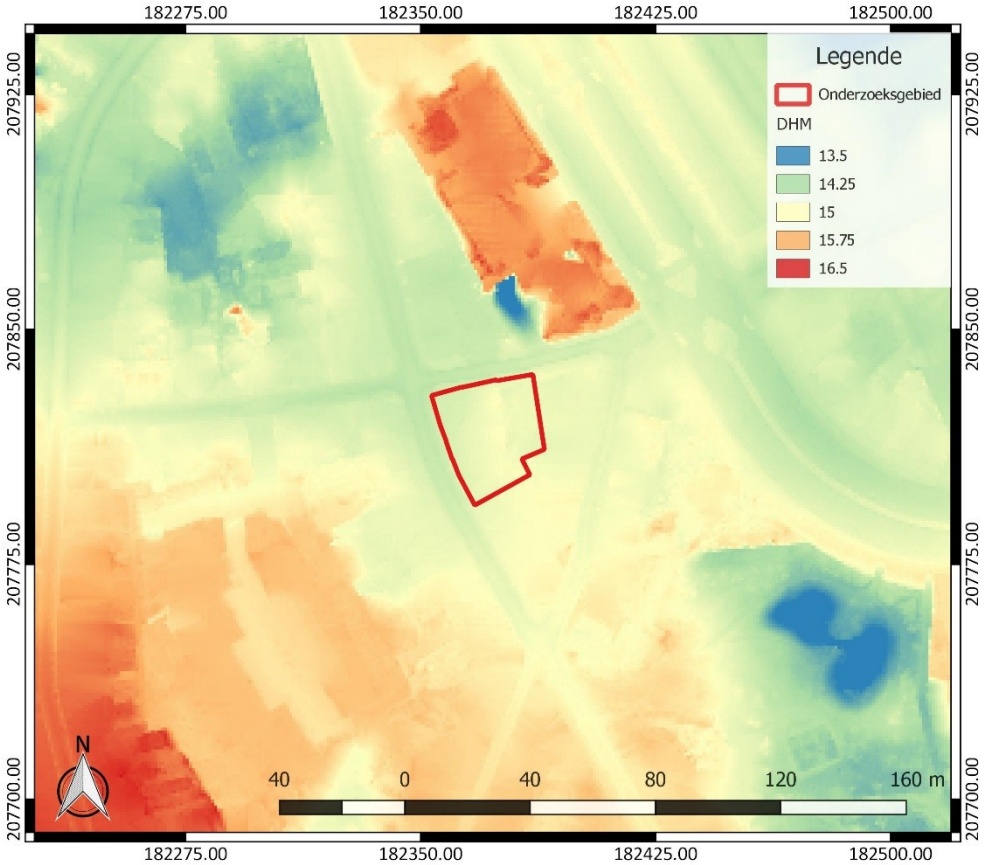
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

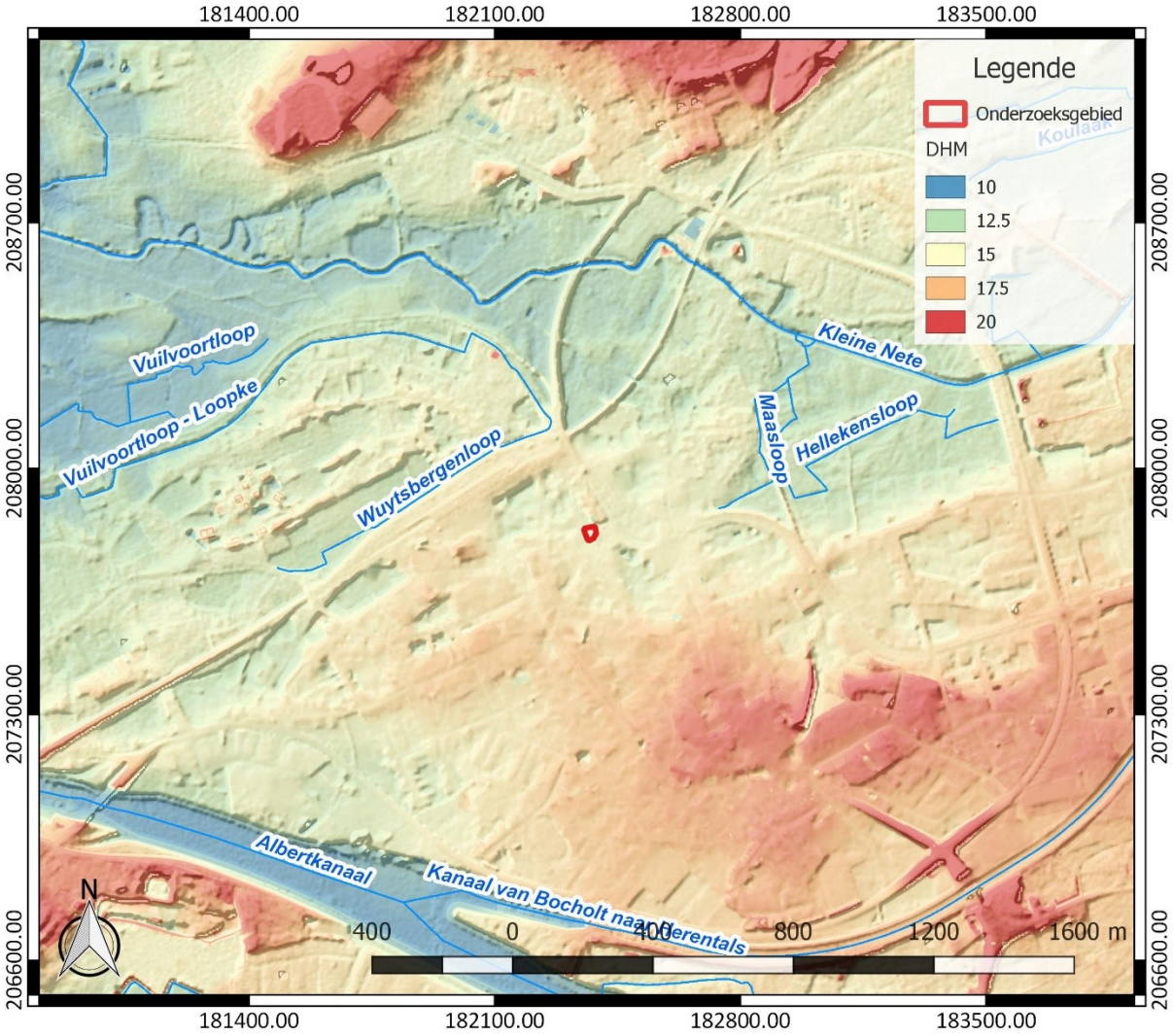
Het onderzoeksgebied is gelegen in het historisch centrum van Herentals, tussen Blijdenberg in het noorden, de Vaartstraat in het oosten en de Nieuwstraat in het westen (Figuur 7). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Netebekken. De belangrijkste rivier in de omgeving is de Kleine Nete, die ten noorden van het onderzoeksgebied stroomt. Ten noordoosten zijn enkele aftakkingen van de Kleine Nete te vinden, zoals de Maasloop en de Hellekensloop. Ten westen loopt de Wuytsbergenloop en ten noordwesten zijn de Vuilvoortloop en het Vuilvoortloop-Loopke gesitueerd. Op iets grotere afstand ten zuiden en ten zuidwesten bevinden zich respectievelijk het Kanaal van Bocholt naar Herentals en het Albertkanaal (Figuur 9).

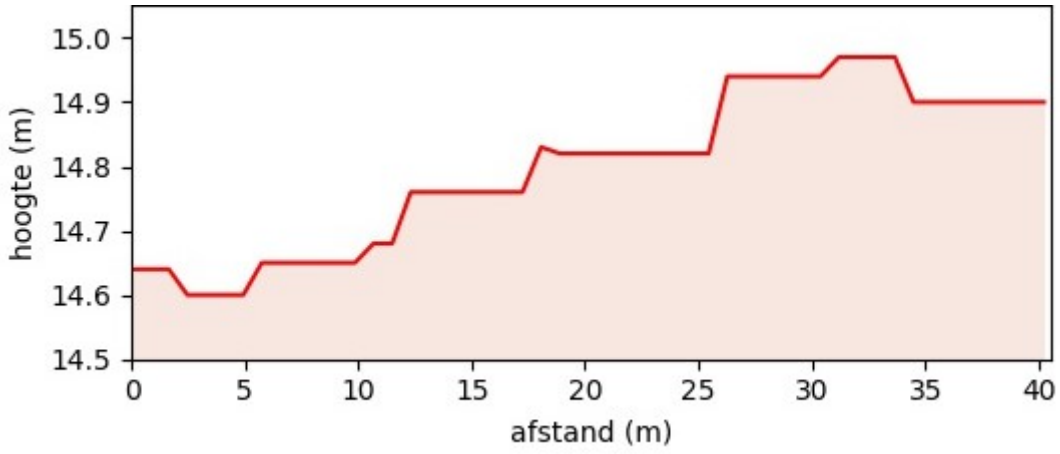
Figuur 7: Luchtfoto van 2017 met aanduiding van het onderzoeksgebied (https://www.geopunt.be/kaart)

Figuur 8: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 met aanduiding van het onderzoeksgebied

Figuur 9: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (https://www.geopunt.be/kaart)

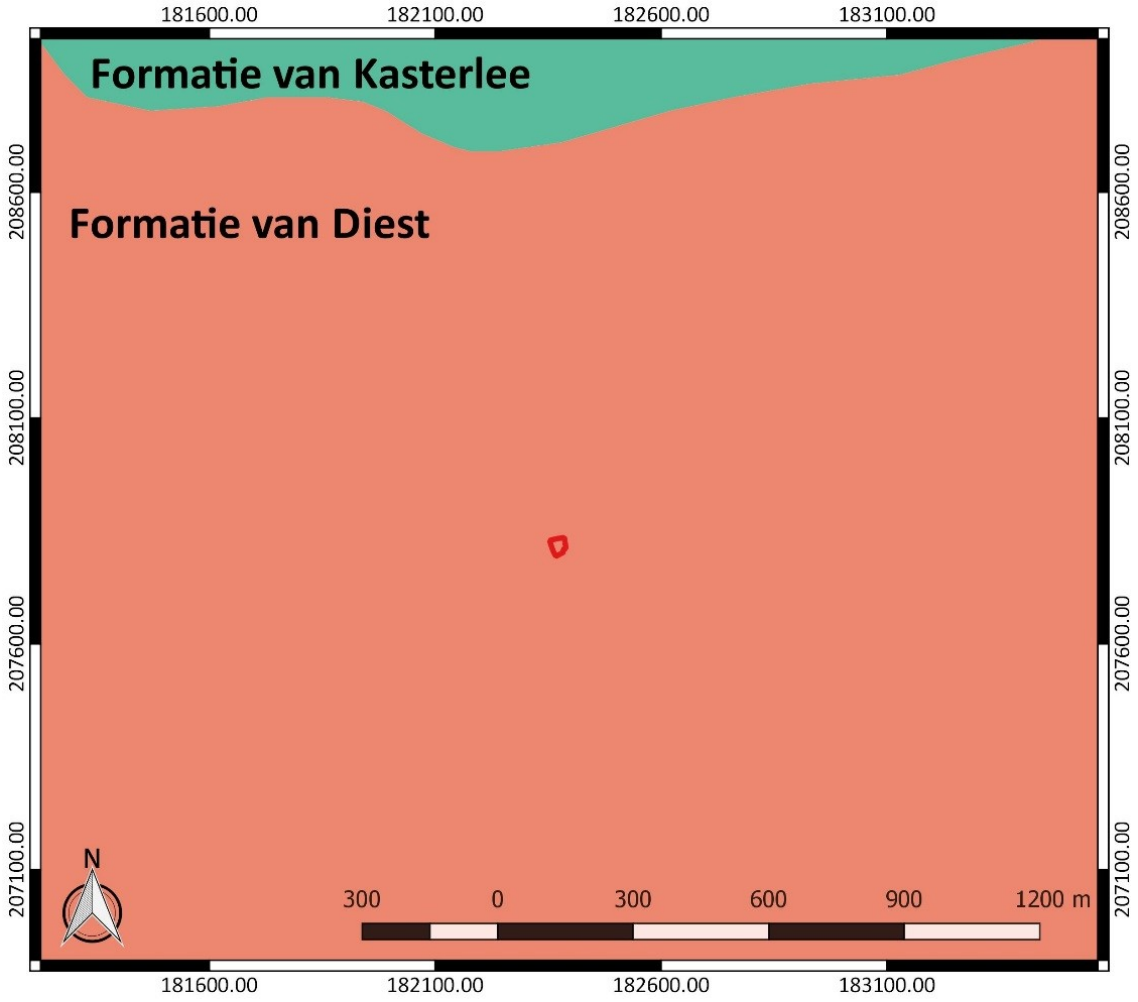

Figuur 10: Hoogteverloop van noordwest naar zuidoost over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort de omgeving van het onderzoeksgebied tot de depressie van de *Schijns-Nete*. Dit is een laaggelegen gebied waar de topografie zich beneden de 20 m situeert. Het meest laaggelegen deel van de depressie bevindt zich in de omgeving van Lier. Hier ligt de hoogte slechts

enkele meters boven het huidige zeeniveau. De lage vlakte wordt doorbroken door twee duidelijke en relatief smalle, zuidwest-noordoost gerichte reliëfeenheden: de ruggen van Lichtaart en van Geel. De meest uitgesproken rug, die van Lichtaart, sterkt zich uit van het gebied ten noorden van Herentals over Lichtaart tot Kasterlee en is voor een groot deel opgebouwd uit Pliocene sedimenten. Op de rug loopt de hoogte op tot 33 m. De rug van Geel situeert zich zuidelijker en strekt zich uit ten zuiden van Olen, in de richting van Geel. Deze rug is opgebouwd uit de Miocene Formatie van Diest.[4]

Herentals bevindt zich op het uiteinde van een oost-west georiënteerde dekzandrug, die grenst aan de Netevallei. Het zuidelijke deel van de stad is hoger gelegen dan het noordelijke deel. In het noorden helt het reliëf af naar het alluviale gebied van de Kleine Nete en de gedempte Molennete, een aftakking van de Kleine Nete.[5] Het onderzoeksgebied is gelegen in het lager gelegen deel van de stad, waar de noordelijke flank van de dekzandrug afhelt naar de Netevallei (Figuur 8). Het terrein kent een hoogte van 14,6 tot 15,0 m TAW (Figuur 10) en helt lichtjes af in noordwestelijke richting.

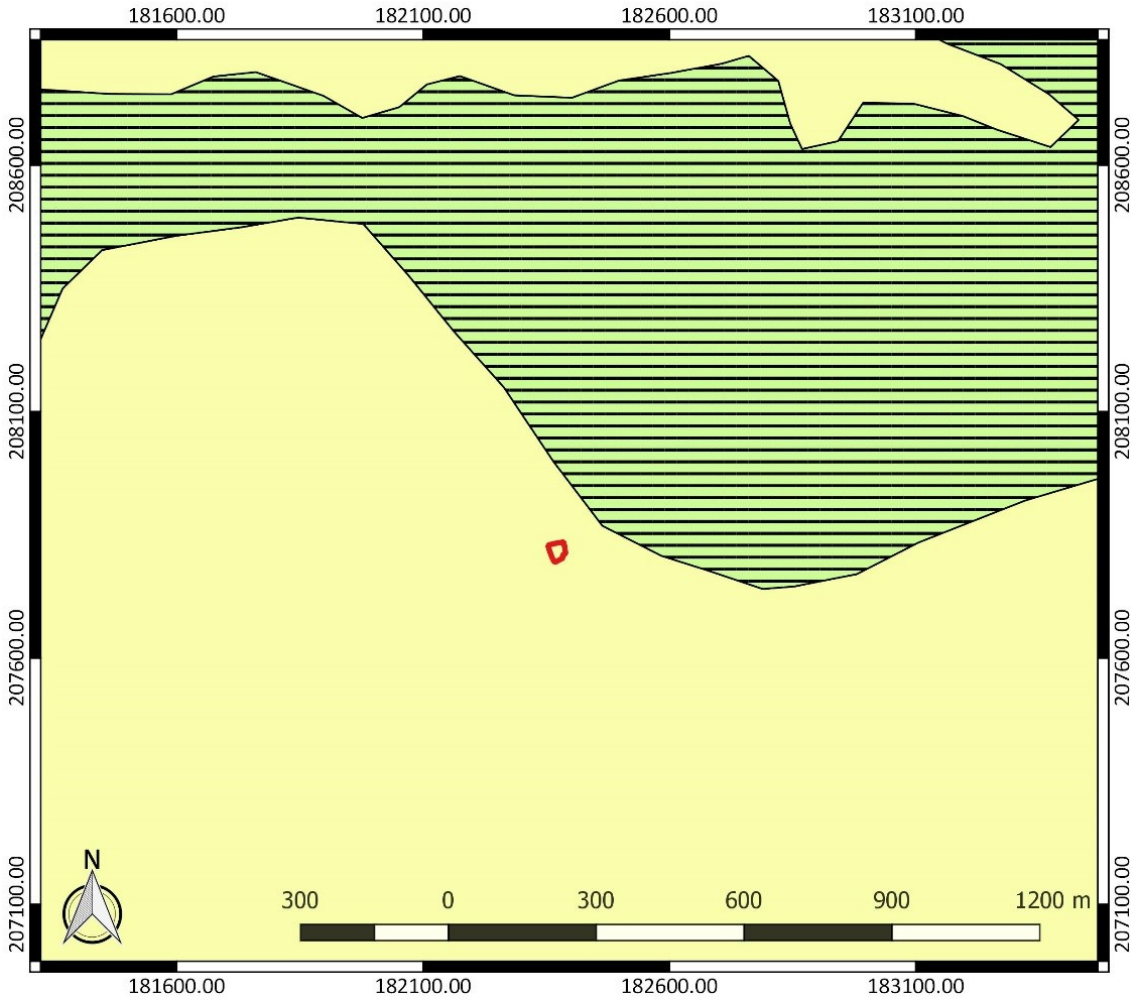
Figuur 11: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

[4] Goolaerts/Beerten 2006, 2

[5] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Herentals [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140033 (geraadpleegd op 2 november 2018)

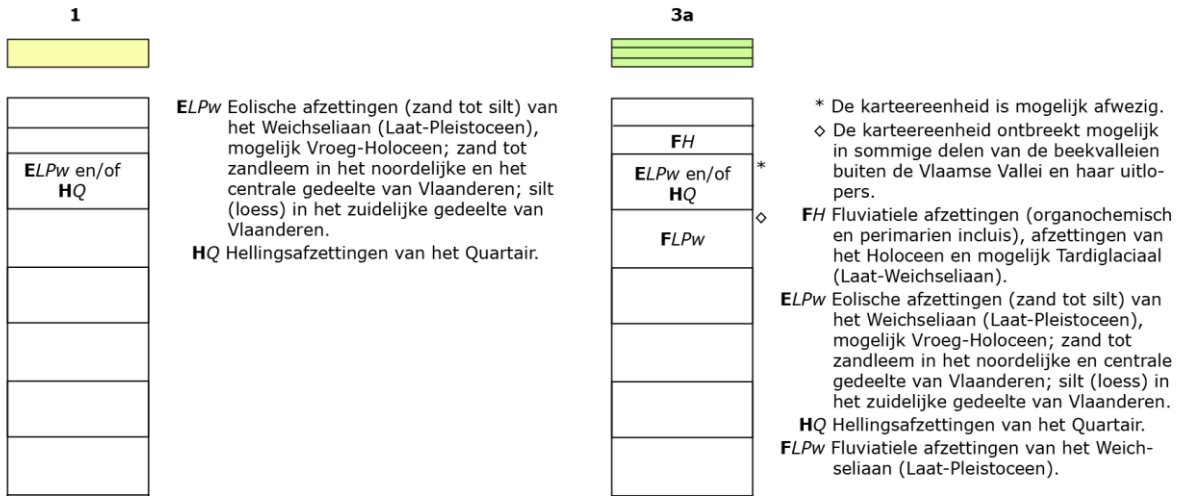
De tertiaire ondergrond (Figuur 11) bestaat uit de Formatie van Diest. Deze wordt gekenmerkt door groen tot bruin zand, dat heterogeen en glauconietrijk is. Dit zand bevat meerdere grindlagen, (ijzer)zandsteenbanken, kleirijke en micarijk horizonten en wordt gekenmerkt door een schuine gelaagdheid. Ten noorden is de Formatie van Kasterlee weergegeven, die gekenmerkt wordt door bleekgroen tot bruin fijn zand, dat paarse klei-horizonten en onderaan kleine zwarte silexkeitjes bevat. Deze ondergrond is licht glauconiethoudend en micahoudend.[6]

De quartairgeologische kaart (Figuur 12) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Ten noorden van het onderzoeksgebied, ter hoogte van de gearceerde zone op de kaart, bevinden zich ook oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan). Deze afzettingen zijn vermoedelijk gerelateerd aan de aanwezigheid van de Kleine Nete.[7]

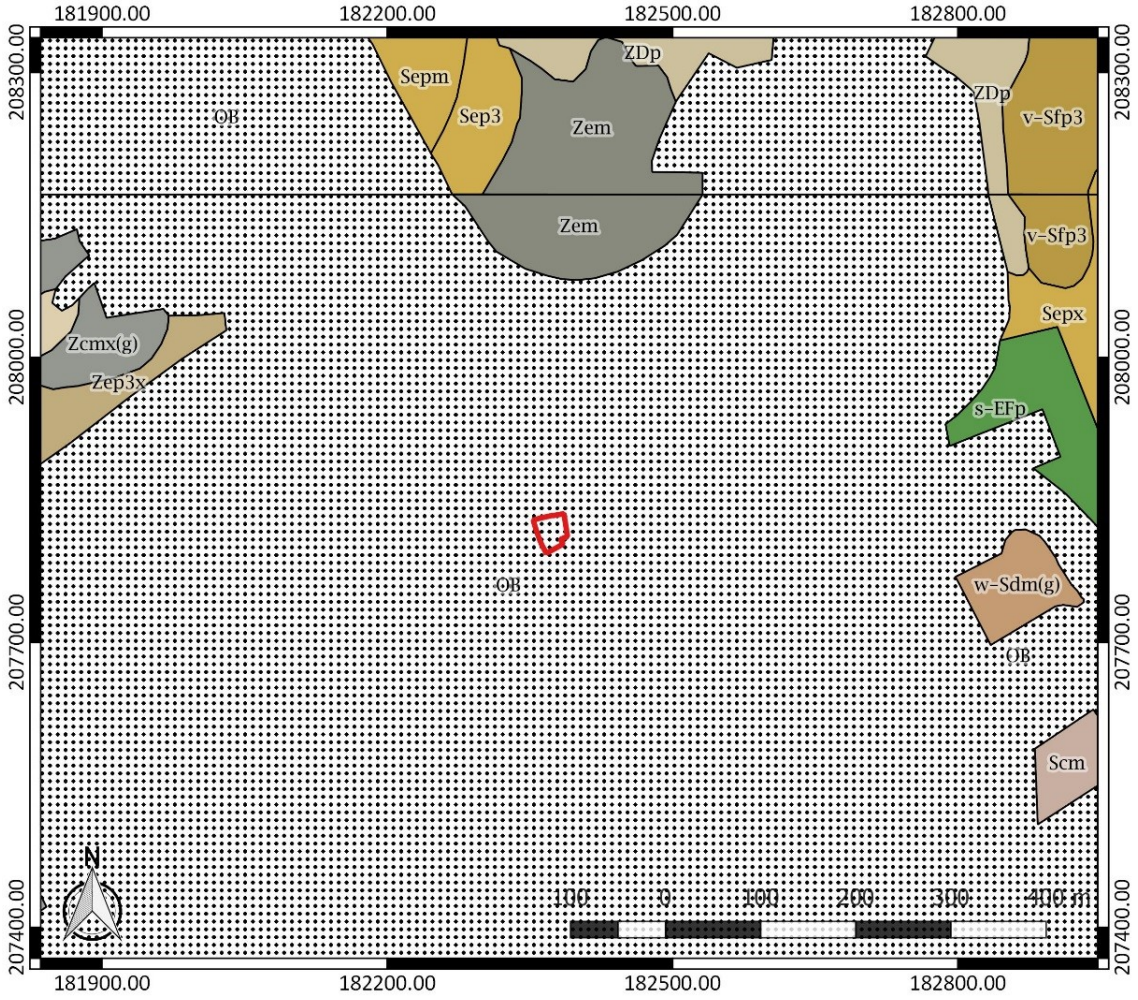

Figuur 12: Quartairgeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

[6] www.geopunt.be/kaart
[7] www.geopunt.be/kaart

Figuur 13: Legende bij de quartairgeologische kaart (www.geopunt.be)

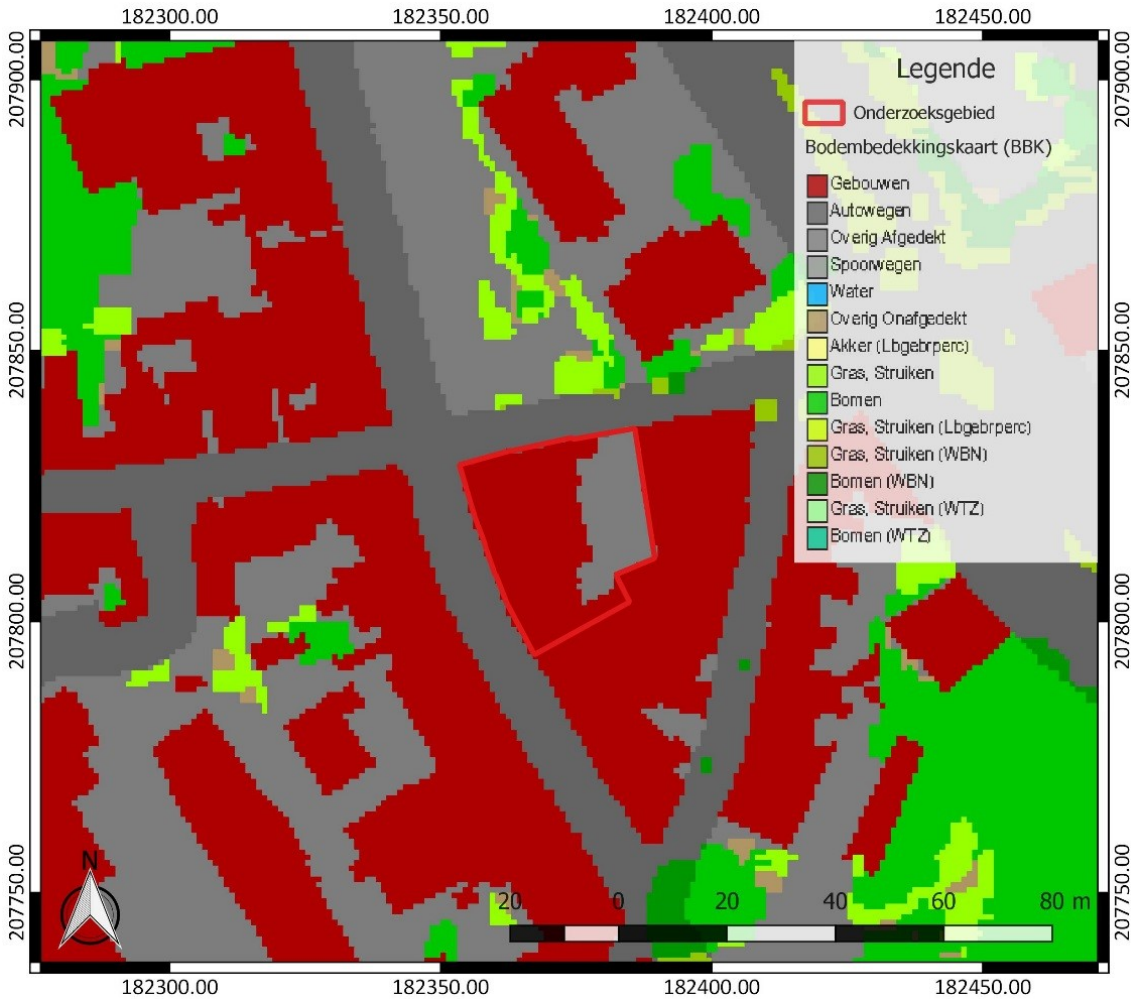

Figuur 14: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 14) situeert het volledige onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB), die zich verder rondom het terrein uitstrekt. In de omgeving treffen we ten noorden een natte zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont (Zem) en een natte lemig zandbodem zonder profiel (Sep3 en Sepm) aan. Bodemtype Sep3 bevat een dikke humeuze bovengrond van 40

tot 60 cm. Bodemtype Sepm wordt gekenmerkt door mergelbijmenging. Verder wordt er ten noorden en ten noordoosten een matig droge tot matig natte zandbodem zonder profiel (ZDp) verwacht. Ten noordoosten wordt ook een zeer natte lemig zandbodem zonder profiel weergegeven, die gekenmerkt wordt door een veensubstraat beginnend op geringe of matige diepte (20-125 cm) en door een dikke humeuze bovengrond van 40 tot 60 cm (v-Sfp3). Ook komt hier een natte lemig zandbodem zonder profiel (Sepx) voor, die gekenmerkt wordt door silexietbijmenging. Ten oostnoordoosten wordt dan weer een sterk tot zeer sterk gleyige kleibodem zonder profiel (s-EFp) aangegeven, die een zandsubstraat op geringe of matige diepte bevat.[8]

De bodemkaart geeft ten zuidoosten een matig natte lemig zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont met grijsachtige kleur en klei-zandsubstraat op geringe of matige diepte (w-Sdm(g)) aan. Verder ten zuidoosten treffen we een matig droge lemig zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont (Scm). Ten slotte wordt ten westnoordwesten een natte zandbodem zonder profiel, met groenachtig materiaal, silexietbijmenging en een dikke humeuze bovengrond van 40 tot 60 cm (Zep3x) aangegeven, evenals een matig droge zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont met grijsachtige kleur en silexietbijmenging (Zcmx(g)).[9]

Figuur 15: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

[8] www.geopunt.be/kaart; Baeyens 1971, 56-58
[9] www.geopunt.be/kaart; Baeyens 1970, 44

In het oosten van het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart verhardingen te bemerken. Verder is het onderzoeksgebied volgens de kaart volledig bebouwd (Figuur 15). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 7).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

De stad Herentals zou in oorsprong ontstaan zijn vanuit een vroegmiddeleeuws villadomein. Dit "villam de Hernehals" was in het bezit van het kapittel van de reguliere kanunnikessen van Bergen. Vanuit dit domein ontwikkelde zich de Sint-Waldetrudiskerk en de parochie van Sint-Waldetrudis. De oudste vermelding van Herentals komt voor in een pauselijke bul en dateert uit 1147-1150. Vermoedelijk vormde Herentals toen een nederzettingskern, ten noorden van de Neteloop. Er waren oorspronkelijk twee kernen. Enerzijds een kern die in kerkelijk bezit was en op een ouder domein ten zuiden gelegen was en anderzijds een nieuwe kern ten noorden, die een economische functie had. Vanuit deze kernen ontwikkelde de latere stad zich tot een langgerekte peervorm (Figuur 16).[10]

Hendrik I, hertog van Brabant, stichtte de stad in 1209 op het goed van de reguliere kanunnikessen van Bergen, na belangenconflicten tussen de twee gemeenschappen. Herentals kende een gunstige ligging op twee belangrijke handelslijnen, de landweg Brugge-Antwerpen-Maastricht-Keulen en de waterweg van de Kleine Nete. Daardoor verwierf de stad een belangrijke strategische positie binnen het hertogdom Brabant. De nieuwe stad kreeg vooral vorm in het noorden, waar onder meer het Elisabethgasthuis werd opgericht (voor 1253) en het oude begijnhof (voor 1266) gevestigd werd. Met de oprichting van de stad in 1209 ging het recht tot stadsomwalling gepaard. Het ontstaan van de oudste stadsomwalling is echter onzeker. Een walgracht maakte deel uit van deze omwalling. Ook waren er dammen en sluizen aangebracht om de waterhuishouding binnen de stad te regelen. In 1303 reikte Jan II een stadskeure uit, waarmee de administratie, wetgeving en rechtspraak geregeld werd. Voor het einde van de 13de eeuw verwierf Herentals een belangrijke economische rol in het hertogdom Brabant, dankzij de bloeiende, plaatselijke lakennijverheid. Ook op politiek vlak was de stad van belang. Ze werd uitgeroepen tot hoofdstad van het markgraafschap in 1356, ter vervanging van de naar het graafschap Vlaanderen overgehevelde stad Antwerpen. In de eerste decennia van de 14de eeuw werd de Latijnse school opgericht, die voor een culturele impuls zorgde. In de daaropvolgende eeuw werden twee nieuwe kloosters gesticht: het Besloten Hof van de norbertinessen in 1410 en het Minderbroedersklooster in 1472. Tijdens deze bloeiperiode werden ook de gotische Sint-Waldetrudiskerk (14de-15de eeuw) en de lakenhal (15de eeuw) gebouwd.[11]

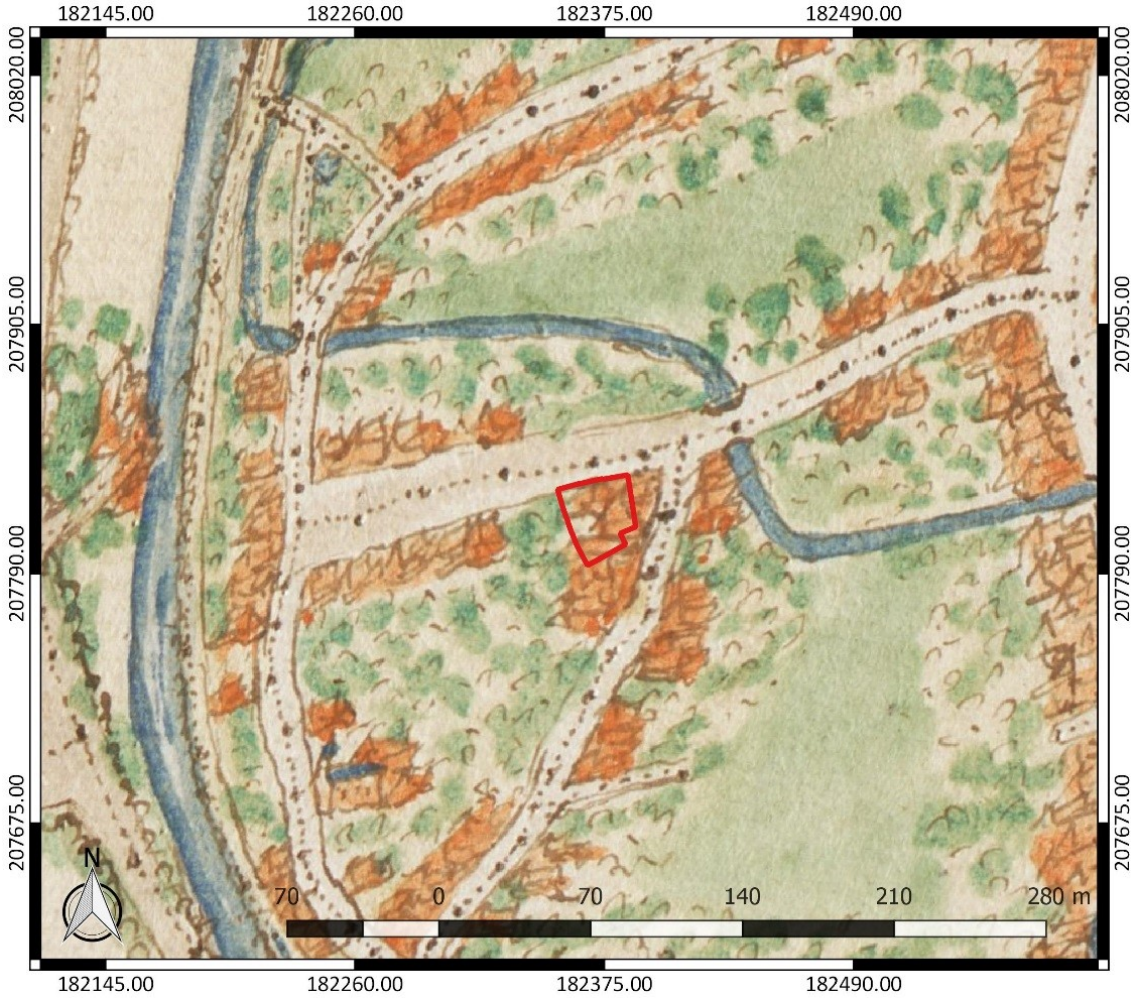
[10]Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Herentals [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140033 (geraadpleegd op 5 november 2018)
[11]Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Herentals [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140033 (geraadpleegd op 5 november 2018)

Figuur 16: Plattegrond van de stad Herentals door Jacob van Deventer, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

De 16de eeuw was eveneens een periode van bloei waaruit vele monumenten en verbouwingen voortkwamen. Er kwam een einde aan deze voorspoedige periode tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), waaronder Herentals als garnizoensstad veel te lijden had. In de 17de eeuw verloor de stad haar belangrijke economische rol en daalde de bevolking. Herentals vormde vanaf dan enkel nog een lokaal marktcentrum. Vanaf 1578 werd de stadsomwalling verkleind tot achter de Nete. De stadspoorten werden aangepast tot een systeem van vooruitspringende, vijfhoekige bastions en schansen in aarde. Met de komst van de industrialisatie in de 19de en de 20ste eeuw kende Herentals een economische heropleving. Als gevolg hiervan vond de ontwikkeling van de buurtspoorwegen plaats en werden het Kempisch Kanaal (1839-1856), dat in 1940 op het grondgebied van Herentals gedempt werd, en het Albertkanaal (1935-1939) aangelegd.[12]

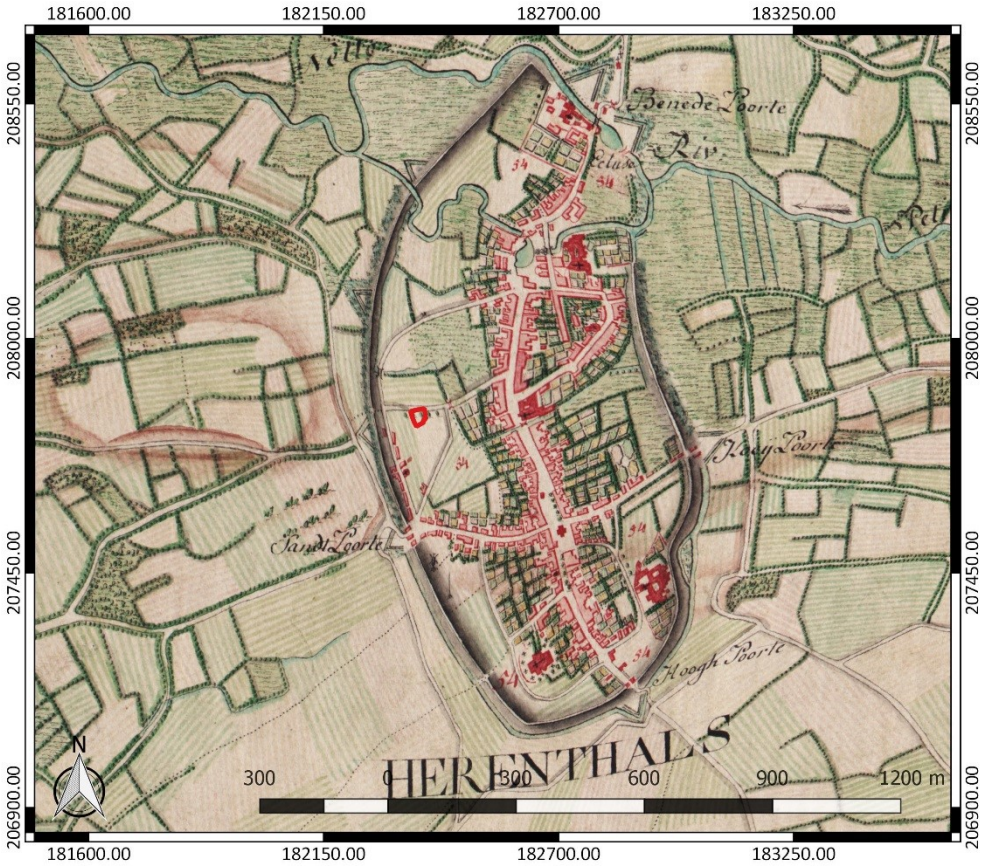
[12] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Historische stadskern van Herentals [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140033 (geraadpleegd op 5 november 2018)

Figuur 17: Detail van de plattegrond van de stad Herentals door Jacob van Deventer, met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

De oudste kaart waarop het onderzoeksgebied is weergegeven, is het plan van Jacob van Deventer uit 1550-1565 (Figuur 16). Deze kaart toont de stad voor de Tachtigjarige Oorlog. De historische stadsomwalling omsloot ook een deel van de stad dat ten noorden van de Kleine Nete gelegen was. Het onderzoeksterrein bevindt zich in de historische binnenstad. De kaart toont dat het terrein bijna volledig bebouwd is (Figuur 17). De historische voorlopers van Blijdenberg en de Vaartstraat lopen respectievelijk ten noorden en ten oosten. De Nieuwstraat is nog niet te bemerken. Ten noorden en ten oosten is ook een gracht gesitueerd. Ten zuidwesten bevindt zich een kerk.

De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), toont de stad na de economische terugval in de 17de eeuw (Figuur 18). De stadsomwalling is ingekort tot juist achter de Nete. Als gevolg van de bevolkingsafname is de bebouwing in de binnenstad verminderd. Dit is onder meer te merken in de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied. Ook binnen het projectgebied zelf is er geen bebouwing meer te bemerken (Figuur 19). Het terrein was vermoedelijk in gebruik als akkerland.

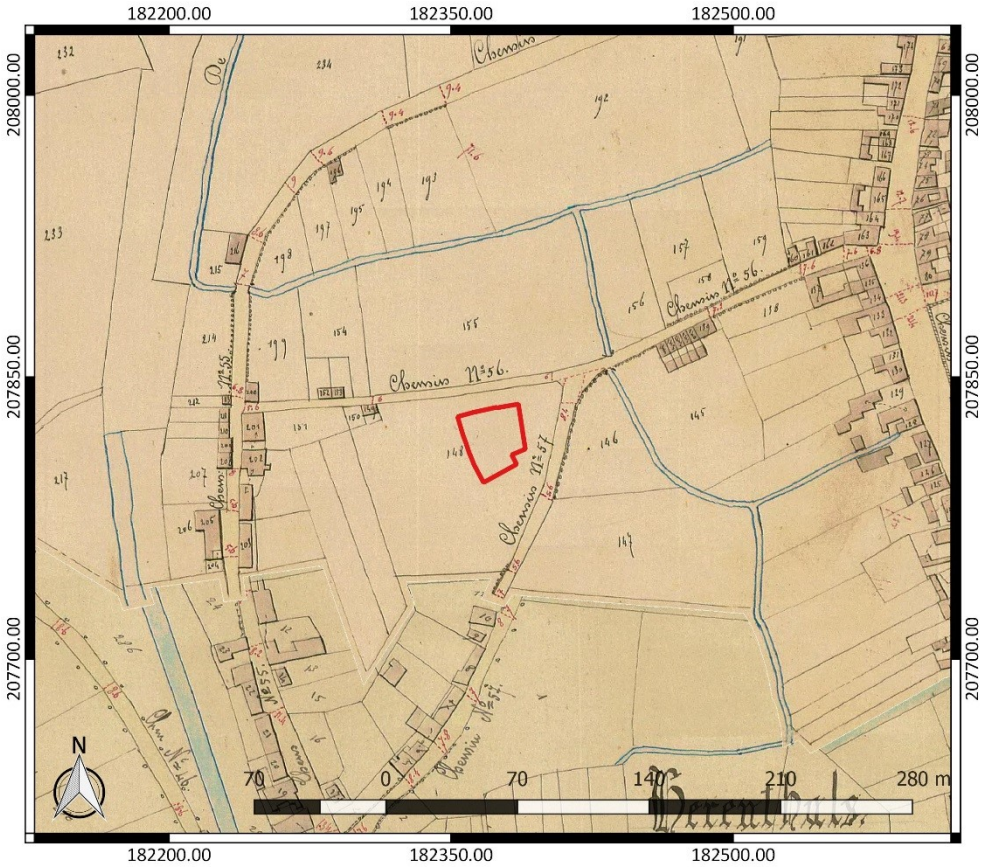
Figuur 18: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

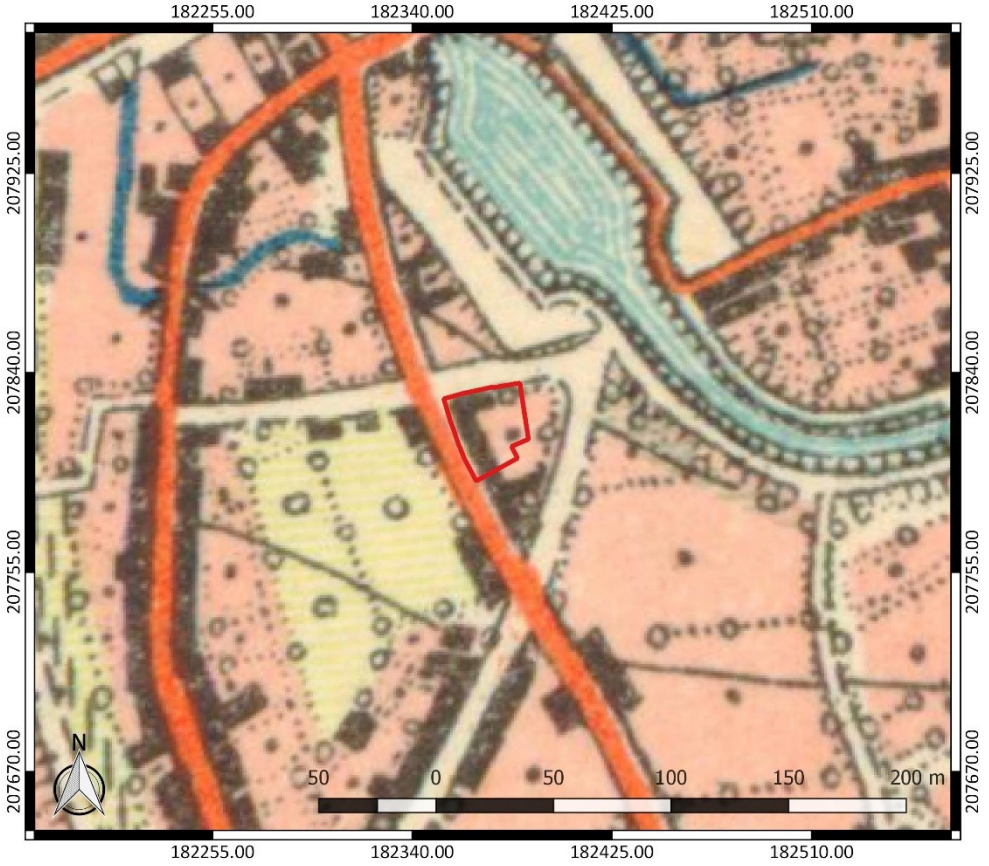
Figuur 19: Detail van de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 20: Primitief kadaster met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 21: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 22: Topografische kaart uit 1893 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 23: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 24: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op het primitief kadaster (1830-1834) en de Atlas der Buurtwegen (1841) is het onderzoeksgebied nog steeds onbebouwd (Figuur 20 en Figuur 21). Een topografische kaart uit 1893 (Figuur 22) toont dat de Nieuwstraat ten westen van het terrein aangelegd is. In het westen en het zuidoosten van het terrein is bebouwing weergegeven. Ten noordoosten is de Kempische Vaart te bemerken.

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 23) toont dat de bebouwing binnen het onderzoeksgebied uitgebreid is. De Kempische Vaart is gedempt en vervangen door de Belgiëlaan.[13] Ook in de omgeving is de bebouwing toegenomen. Op een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 24) is het onderzoeksgebied nog steeds grotendeels bebouwd. Het overige deel is verhard. Het beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 7).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 26). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Het onderzoeksgebied ligt binnen een vastgestelde archeologische zone: de Historische stadskern van Herentals (Figuur 25).[14]

[13] Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Herentals [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/121665 (geraadpleegd op 5 november 2018)

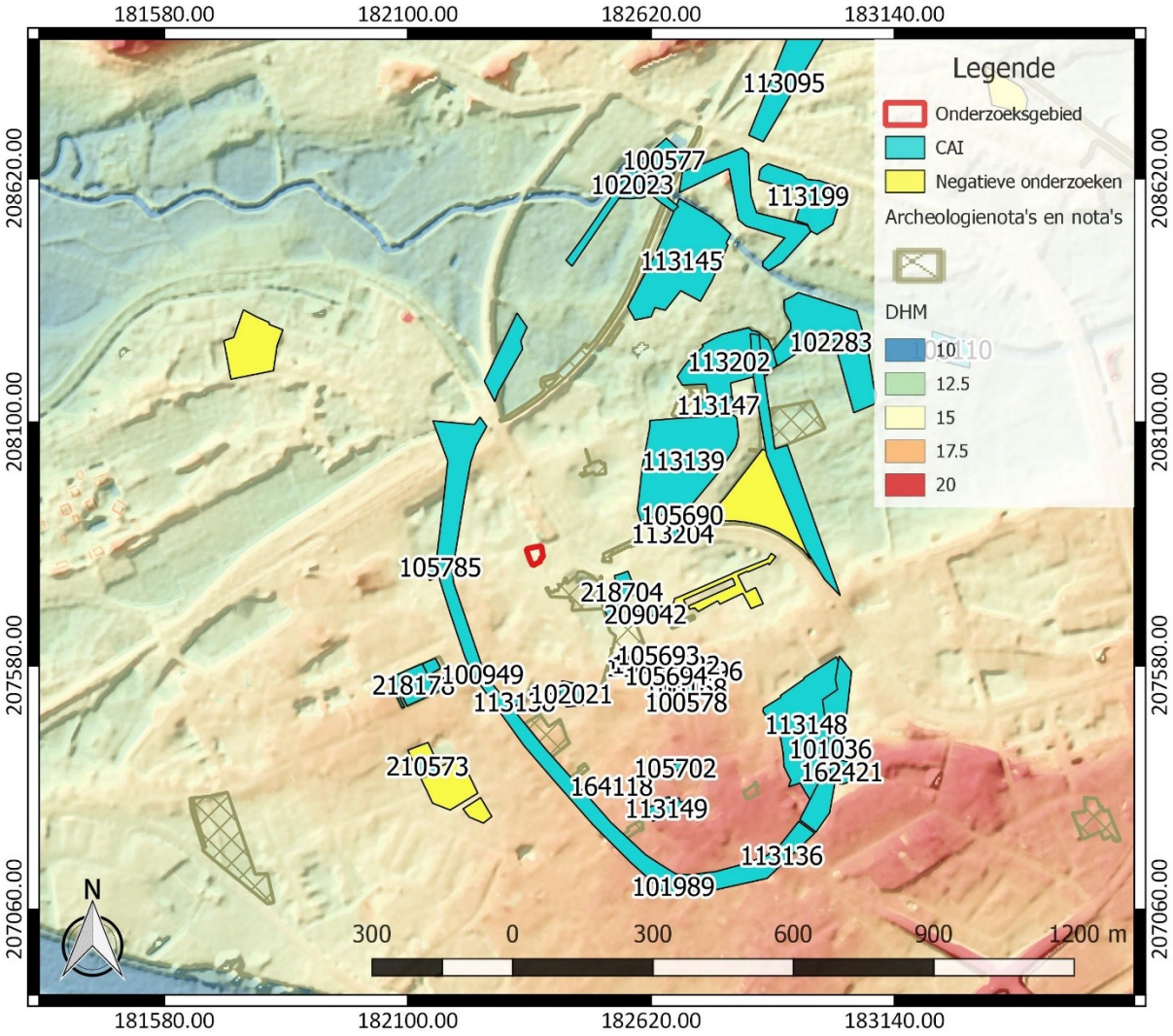
[14] Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Historische stadskern van Herentals [online], https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/14799 (geraadpleegd op 2 november 2018)

Figuur 25: Overzichtskaart van de vastgestelde archeologische zones met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich overblijfselen uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Bij een proefsleuvenonderzoek ter hoogte van CAI ID 218704 werden enkele sporen uit de late middeleeuwen gevonden, die afgedekt werden door een zwarte laag (ophogingslaag) met middeleeuws en post-middeleeuws materiaal.[15] CAI ID 164118 duidt het tracé van de laatmiddeleeuwse stadsomwalling aan, zoals het onder meer op de Ferrariskaart is aangeduid. De oudste omwalling dateert waarschijnlijk uit de 13de eeuw. In de Sint-Antoniusstraat (CAI ID 105785) werd een hydraulisch systeem uit de 16de eeuw gevonden, dat waarschijnlijk diende om het water van de (stads)gracht op te houden. Het systeem bevatte een stuwmuur en een aanbouw met toren en zuilen.[16]

[15] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 218704, Belgiëlaan I (geraadpleegd op 5 november 2018)
[16] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 164118, Stadsomwalling (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105785, Sint-Antoniusstraat I (geraadpleegd op 5 november 2018)

Figuur 26: Overzichtskaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (https://geo.onroerenderfgoed.be/), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

Ook in de iets ruimere omgeving kwamen resten uit de middeleeuwen aan het licht. Op locatie CAI ID 100168 (ten noorden van CAI ID 100578) werd een urn met indrukken op de voet gevonden, die in de Karolingische periode (vroege middeleeuwen) gedateerd wordt.[17] Uit de volle middeleeuwen werd aardewerk aangetroffen ter hoogte van een oude meander of veenput langs Nete (CAI ID 102283). Er werd hier aan de hand van metaaldetectie ook een bronzen pot van onbepaalde datering gevonden. Ook op vindplaats CAI ID 101989 zijn resten uit de volle middeleeuwen gevonden. Het gaat om paalsporen, kuilen en enkele scherven. Hier kwam tevens een mogelijk restant van de middeleeuwse stadsgracht aan het licht. Op locatie CAI ID 209042 werden bij een proefsleuvenonderzoek negen verspreide sporen gevonden, afgedekt door een zwarte laag met aardewerk. De zwarte laag zou ontstaan zijn in de volle middeleeuwen. Het middeleeuwse niveau is redelijk intact bewaard door de afdekking met een enorm puinpakket uit de 19de of 20ste eeuw.[18]

[17] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100168, Herentals 1 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[18] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 102283, Kleine Nete 1 (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101989, Vest I (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 209042, Hofkwartier (geraadpleegd op 5 november 2018)

Ter hoogte van de Lakenhal (CAI ID 113150 [ten noorden van CAI ID 100578]) bevinden zich resten uit de volle en de late middeleeuwen. Het gaat onder meer om paalkuilen van marktkraampjes, die tussen de 12de en de 14de eeuw geplaatst werden. De lakenhal zelf werd opgericht aan het begin van de 15de eeuw door de lakenmakers en wolververs. Vóór 1430 was het een zogenaamd "gulde huys", "meethuys" en "loterhuys" en vanaf 1430 werd het omschreven als stadhuis. Het gebouw brandde bijna volledig af in 1512. In 1534 werd de lakenhal herbouwd met een belfort.[19]

Op verschillende locaties zijn resten uit de late middeleeuwen aangetroffen. De Bovenpoort (CAI ID 113136) is een overblijfsel van de middeleeuwse omwalling en gaat waarschijnlijk terug tot vóór 1361. De eerste vermelding dateert uit 1361 of 1389. De stadspoort werd opgetrokken in zandsteen en later aangevuld met baksteen. Doorheen de tijd werden er verschillende verbouwingen uitgevoerd. Ter hoogte van CAI ID 101036 werd een aarden wal vastgesteld, die het restant zou zijn van de omwalling en aansloot op de Bovenpoort.[20] Bij een opgraving werden restanten van muren van een andere laatmiddeleeuwse stadspoort aangetroffen, namelijk de Zandpoort (CAI ID 100949). Deze poort werd voor het eerst vermeld in 1402, maar klimt mogelijk op tot voor 1400. In 1643 werd de poort verbouwd. Ook de Floristoren maakte deel uit van de stadsomwalling. Mogelijke overblijfselen van deze toren werden bij veldprospectie gevonden op CAI ID 100577. Deze vindplaats leverde ook een grote hoeveelheid laatmiddeleeuws aardewerk op.[21]

Uit de late middeleeuwen zijn tevens verschillende gebouwen bekend, waaronder het Klooster van de Minderbroeders (CAI ID 113202). In 1797, na de Franse revolutie, werd het klooster omgevormd tot lakenfabriek. Het complex brandde af in 1885. Daarna werd het Instituut van de Voorzienigheid er gevestigd. Het gebouw uit het eerste kwart van de 20ste eeuw, dat in de kern mogelijk nog tot in de 17de eeuw teruggaat, was eerst in gebruik als weeshuis en later als school.[22] Ook het St.-Elisabethgasthuis (CAI ID 113145) dateert uit de late middeleeuwen. Het werd gesticht vóór 1253. Doorheen de tijd onderging het verschillende aanpassingen. Tussen de 16de en de 18de eeuw en in de 20ste eeuw werden ook nieuwe gebouwen opgetrokken. Het gasthuis werd gerestaureerd in 1983-1984. Het 17de-eeuwse poortgebouw, de kapel, het klooster en de schuur zijn bewaard gebleven.[23]

[19] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 113150, Lakenhal (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Lakenhal en Belfort [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47054 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[20] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 113136, Bovenpoort (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Stadspoort Bovenpoort [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47035 (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101036, Nonnenvest I (geraadpleegd op 5 november 2018)

[21] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100949, Zandpoort (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100577, Floristoren (geraadpleegd op 5 november 2018)

[22] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 113202, Minderbroederklooster (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Weeshuis Instituut van de Voorzienigheid [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47158 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[23] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 113145, St.-Elisabethgasthuis (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Ziekenhuis Sint-Elisabeth [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47121 (geraadpleegd op 5 november 2018)

Een ander laatmiddeleeuws bouwwerk is de Sint-Waldetrudiskerk (CAI ID 113149). Deze kerk werd in de 14de eeuw gebouwd in Brabantse hooggotiek. De oudste delen zijn de kruisbeuk en de vieringtoren. Het koor met kooromgang en de zijkapellen werd in de 15de eeuw gerealiseerd, tijdens de overgang van de hoog- naar de laatgotiek. Het schip werd opgetrokken vanaf 1453 in laatgotische stijl. Aan het einde van de 16de en het begin van de 17de eeuw werden herstellingswerken uitgevoerd en werd het onvoltooid koor afgesloten. In 1785 werd de sacristie gebouwd.[24]

Het Besloten Hof (CAI ID 113148), het klooster van de norbertinessen, is ook laatmiddeleeuws. Het werd gesticht in 1410 en werd tot 1797 bewoond door de premonstratenzerzusters. In 1439 werd het erf uitgebreid en rond 1450 werden er bouwwerken aan de refter, het pand en de kloostermuren uitgevoerd. De oorspronkelijke kapel werd tussen 1498 en 1510 verbouwd tot kloosterkerk. Aan het einde van de 18de eeuw werd de kerk gedeeltelijk gesloopt om in 1855 heropgebouwd te worden. Tijdens het Staatsbewind (1580-1584) werd het klooster ingericht tot kazerne. Later werd het hersteld en heropgebouwd. Het heropgebouwde klooster werd ingewijd in 1606. Tijdens de 17de eeuw vonden nog belangrijke verbouwings- en vergrotingswerken plaats. Het vierkant grondplan van het huidige binnenhof was definitief voltooid in de jaren 1680. De huidige gebouwen, waaronder een convent, pastorij, proosdij en de overige kloostergebouwen dateren uit de 17de eeuw.[25]

Tijdens de late middeleeuwen bevond er zich ook een brouwerij in Herentals. Deze stadsbrouwerij was gelegen ter hoogte van CAI ID 105695 (ten zuiden van CAI ID 105693). De eerste vermelding, onder de naam "den Wildeman" dateert van 1465. Vanaf 1613 was er sprake van de "groote brouwerije" en vanaf 1688 van "het Schali(e)ken. Tussen 1780-1781 werd de houten gevel vervangen door een stenen constructie. Het gebouw kende verschillende functies en aanpassingen vanaf het einde van de 18de tot in de 20ste eeuw. Tegenwoordig is het een woonhuis in classicistische stijl. Vlakbij bevindt zich het voormalig huis "De Luypaert" (CAI ID 105693), dat reeds gekend was in 1489. Het huidig uitzicht is echter voornamelijk 18de-eeuws.[26]

Ter hoogte van de Grote Markt-Zandstraat I (CAI ID 100696 [ten zuiden van CAI ID 105693]) werden ijzerzandstenen funderingen, een tonput, een oven en andere grondsporen gevonden. Deze sporen worden ruim gedateerd tussen de 13de en de 19de eeuw.[27] Verder werden er ook nog middeleeuwse metaaldetectievondsten gedaan in de stad. Op de vindplaats Grote Markt I (CAI ID 162422 [ten zuidoosten van CAI ID 105693]) werden drie Tourse deniers gevonden, die geslagen zijn onder de regering van Lodewijk IX (1226-1270), evenals een sterling, geslagen tijdens de regering van Jan I (1268-1294). Voorts werd er een loodtinnen penning gevonden, die mogelijk gebruikt werd als pseudomunt of als toegangsbewijs om de stad te betreden. De vindplaats leverde ook een riemring met gesp en aardewerk uit de middeleeuwen op. Ter hoogte van CAI ID 162421 werd een sterling gevonden, die tussen 1310 en 1314 geslagen is, onder Edward II (koning van Engeland).[28]

---

[24] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 113149, St.- Waldetrudiskerk (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Parochiekerk Sint-Waldetrudis [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47091 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[25] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 113148, Besloten Hof (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Besloten Hof van het norbertinessenklooster [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47129 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[26] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105695, Het Schalieken (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Stadsbrouwerij [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47063 (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105693, De Luypaert (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Burgerhuis De Luypaert [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47064 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[27] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 218704, Belgiëlaan I (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100696, Grote Markt - Zandstraat I (geraadpleegd op 5 november 2018)

[28] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 162422, Grote Markt I (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 162421, Nonnenvest I (geraadpleegd op 5 november 2018)

In de omgeving zijn ook resten uit de nieuwe tijd aanwezig. Ten noordoosten van het onderzoeksgebied ligt het Begijnhof met de Sint-Catharinakerk (CAI ID 113139). Een eerste begijnhof was reeds voor 1266 gesticht op het Nieuwland, aan de overzijde van de Kleine Nete en had een 13de-eeuwse kerk. In 1578, tijdens de Tachtigjarige Oorlog, werd het om strategische redenen afgebroken door het calvinistische stadsbestuur. In 1590 kregen de begijnen de toestemming om binnen de stadswallen een nieuw begijnhof aan te leggen. In het begin van de 17de eeuw werd het begijnhof heropgebouwd tussen de Begijnenstraat en de Burchtstraat. De kerk werd tussen 1599 en 1614 gebouwd in laatgotische stijl. Doorheen de 17de en de 18de eeuw werden er verbouwingen uitgevoerd aan het begijnhof en aan de kerk.[29] Op locatie CAI ID 113147 bevindt zich de pastorie van het begijnhof die uit de 17de eeuw dateert. Vanaf 1630 zouden er werken aan het gebouw gedocumenteerd zijn. Het huidige dubbelhuis dateert uit de tweede helft van de 18de eeuw. Ook het nabijgelegen dubbelhuis “De Augustijn” (CAI ID 105690) dateert uit de 17de eeuw. Het gaat in de kern terug tot in 1671.[30]

Op locatie CAI ID 113204 was het Augustijnenklooster gesitueerd. De Augustijnenvestiging klimt op tot 1613 en was eerst elders gevestigd, namelijk in de bestaande "Latijnse School", die aanvankelijk ondergebracht was in het godshuis van de Heilige Drievuldigheid. In 1616 werd een nieuw klooster gebouwd op de CAI-locatie. In 1796 was het niet langer in gebruik als klooster. De kerk werd in 1798 heropend als symbool van het verzet tijdens de bezetting van Herentals in de Boerenkrijg. De gebouwen werden grotendeels door brand verwoest bij de Slag van Herentals. De oude infirmerie van het klooster uit 1692 was eertijds in gebruik als tabaksmagazijn en werd in 1952 gerestaureerd. Van 1952 tot 1980 deed het gebouw dienst als brandweerkazerne. In 1990-1992 werd het aangepast tot stadsarchief.[31]

In de Cardijnlaan (CAI ID 113199) werd 16de-eeuws aardewerk gevonden. Daarnaast was er een constructie met boogstructuur aanwezig en werden funderingssleuven en bakstenen funderingen uit de Spaanse periode gevonden. In het grasland ernaast werd een ijzerzandstenen fundering aangetroffen. Ook de Herentalse Schorsmolen (CAI ID 113138 [ten zuidoosten van CAI ID 100949]) dateert uit de 16de eeuw. Deze houten schors- of walmolen werd opgericht rond 1578 en afgebroken in 1940. [32]

Verder bevinden er zich in de omgeving nog enkele gebouwen uit de nieuwe tijd. De Oude Zalm (CAI ID 105694) werd voor het eerst vermeld in 1515 onder de naam “De Salm”. Na 1611 is er ook sprake van de “De Groote Salm”. Oorspronkelijk was het een brouwerij en een hout-leem constructie. Vanaf

[29] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 113139, Begijnhof en Sint-Catharinakerk (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Begijnhof van Herentals [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/106378 (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Begijnhofkerk Sint-Catharina [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47015 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[30] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 113147, pastorij begijnhof (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Pastorie van het begijnhof [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47039 (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105690, De Augustijn (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Dorpswoning De Augustijn [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47014 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[31] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 113204, Augustijnenklooster (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Infirmerie van het augustijnenklooster [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47011 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[32] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 113199, Cardijnlaan 1 (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 113138, Herentalse Schorsmolen (geraadpleegd op 5 november 2018)

1616 werd die vervangen door een stenen gebouw. Vanaf de eerste helft van de 19de tot het begin van de 20ste eeuw bevond er zich ook een afspanning, een herberg en een logementshuis. In de 20ste eeuw was er uitsluitend nog een herberg gevestigd.[33] Ook ter hoogte van de Grote Markt 32 (CAI ID 105696 [ten oosten van CAI ID 105694]) bevindt zich een 16de-eeuws gebouw. In de gevel van de aanbouw is een gevelsteen aangebracht met de datum 1511. Mogelijk gaat het huis dus terug tot het begin van de 16de eeuw.[34]

In de omgeving zijn ook nog resten uit de 17de eeuw gekend. Ter hoogte van CAI ID 102021 werd een muntschat uit deze periode aangetroffen. Het gaat om 247 gouden en zilveren munten. De jongste munt dateert uit 1600. Op vindplaats CAI ID 100578 werd een 17de-eeuwse “wijkput" gevonden, een van de grote, publieke waterputten van de wijk. Ter hoogte van CAI ID 102023, in een meander van de Nete, werd een restant van de 17de-eeuwse stadsomwalling gevonden. Op de dijk zijn ook middeleeuwse en post-middeleeuwse scherven gevonden, die waarschijnlijk opgebaggerd zijn uit de Nete.[35] De pastorie van de Sint-Waldetrudiskerk (CAI ID 105702) dateert tenslotte ook uit de nieuwe tijd. Het is niet geweten wanneer deze pastorie gebouwd is. Het gebouw bestond zeker al in de 18de eeuw. In 1746 brandde het af en in 1768 werd het heropgebouwd. Tijdens de 19de eeuw werden er verbouwingen aan uitgevoerd.[36]

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Bekrachtigde archeologienota’s of nota’s van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied is gelegen binnen de historische stadskern van Herentals. Een historische kaart uit de 16de eeuw toont reeds bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Later bleek het terrein opnieuw onbebouwd, tot een topografische kaart uit 1893 opnieuw bebouwing toont binnen het onderzoeksgebied. Op basis van de gebruiksevolutie van het terrein en de vele gekende archeologische waarden in de omgeving is er voornamelijk een archeologische verwachting naar sporen van bebouwing op het terrein die dateren uit de 16de eeuw of zelfs teruggaan tot de volle en de late middeleeuwen. Het is momenteel onduidelijk wat de negatieve impact van de huidige bebouwing en verharding op het bodemarchief geweest is.

---

[33] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105694, De Oude Zalm (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Afspanning, herberg en brouwerij De Oude Zalm [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47061 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[34] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105696, Grote Markt 32 (geraadpleegd op 5 november 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Burgerhuis [online], https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/47062 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[35] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 102021, Zandstraat I (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100578, Croonenput (geraadpleegd op 5 november 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 102023, Kattenberg 1 (geraadpleegd op 5 november 2018)

[36] Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 105702, Pastorij St.- Waldetrudis (geraadpleegd op 5 november 2018)

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de oprichting van een nieuwbouw die volledig onderkelderd wordt, tot op een diepte van 3 m onder het maaiveld. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is met name een concrete verwachting naar sporen van bewoning uit de 16de eeuw, die mogelijk nog vroeger teruggaat tot de volle en de late middeleeuwen. De geplande werken betekenen dat het bodemarchief binnen het volledige onderzoeksgebied ernstig verstoord zal worden. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact van de geplande werken, is bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen.

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein in gebruik is als grasland. Landschappelijk bodemonderzoek kan relevant zijn om de bewaringstoestand van de bodem beter in te kunnen schatten, maar het lijkt efficiënter om meteen over te gaan tot een proefputtenonderzoek. Dit is kosten-baten efficiënter. Een proefputtenonderzoek kan inzicht verschaffen in de stratigrafie die aanwezig is op het terrein en de bewaringstoestand van het bodemarchief, maar het kan ook meteen de vraag beantwoorden of er relevante archeologische structuren op het terrein aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek is geschikt omdat een site met complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is met name een concrete verwachting naar sporen van bewoning uit de 16de eeuw, die mogelijk nog vroeger teruggaat tot de volle en de late middeleeuwen. De geplande werken betekenen dat het bodemarchief binnen het volledige onderzoeksgebied ernstig verstoord zal worden. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact van de geplande werken, is bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Baeyens, L., 1970: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Herentals 45 W*, Brussel.

Baeyens, L., 1971: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Lille 30 W*, Brussel.

Goolaerts, S./K. Beerten, 2006: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 16 Lier*, Leuven.

4.2 Websites

Cartesius (2018)
https://www.cartesius.be

Centrale Archeologische Inventaris (2018)
https://cai.onroerenderfgoed.be

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)
http://dov.vlaanderen.be

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)
https://geo.onroerenderfgoed.be/

Geopunt Vlaanderen (2018)
http://www.geopunt.be/

Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)
https://inventaris.onroerenderfgoed.be

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)
https://www.onderzoeksbalans.be

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

